

Биљана Ч. Милошевић Шошо¹
Миле М. Вукајловић²
Универзитет у Источном Сарајеву
Филозофски факултет Пале
Пале (Република Српска - БиХ)

УДК 050:316СОЦИОЛОШКИ ПРЕГЛЕД
316.2 Милошевић Б.
316.2:929 Милошевић Б.
Осврћ
Прихваћен 17/03/2018
doi: [10.5937/socpreg52-16691](https://doi.org/10.5937/socpreg52-16691)

СОЦИОЛОШКИ ТЕМАТИ БОЖЕ МИЛОШЕВИЋА У СОЦИОЛОШКОМ ПРЕГЛЕДУ

Сажетак: Аутори указују на допринос Боже Милошевића српској социолошкој мисли, кроз његове научне радове који су објављивани с краја 80-тих година прошлог вијека па до данас у часопису *Социолошки њрећлед*. Констатује се да се његов допринос понајвише огледа у унапђеђењу теоријских основа социологије рада, иако не запоставља ни остале социолошке теме неопходне за суштинско разумијевање савремених друштвених процеса и односа.

Кључне ријечи: Божо Милошевић, *Социолошки њрећлед*, социологија рада, професионализација.

Захваљујући интелектуалном потенцијалу, више него експертском сваштарењу, и српска социологија је добрим дијелом успјела да ослободи себе од заблуда, али још дуго ће јој требати да ослободи друштво од илузија и од тегобне стварности која тражи те илузије (Милошевић, 2007, стр. 32) – промишљања су Боже Милошевића која понајбоље описују његов интелектуални карактер и стријемљења ка суштинском разумијевању и хуманистичком унапђењу друштвених процеса и односа, као и утемељењу социолошке мисли ослобођене од идеологије и илузије. У његовом раду социологија је критичар и критички анализатор свакодневних друштвених проблема.

Божо Милошевић континуирано, више од четири деценије, активно учествује на готово свим научним скуповима српских социолога (као и на многим у бившој Југославији). Отуда се његово познавање српске, као и бивше југословенске социологије увелико оваплотило у преношењу њених достигнућа млађим покољењима социолога. На Универзитету у Новом Саду учествовао је у формирању Катедре за социологију и био њен први руководилац, а на свим осталим српским универзитетима је у неком периоду био ангажован као наставник по позиву, или као научник-истраживач. Његов неутилитарни приступ ширењу социолошког знања у настави и изван матичног факултета (Нови Сад), на катедрама социологије универзитета у Приштини/Косовској Митровици, Бањалуци, и Источном Сарајеву оставио је дубок траг и вриједан сазнајни основ за њихово темељитије бављење

¹ milosevic_biljana@yahoo.com

² mile.vukajlovic@sociolog.rs

социологијом. Није занемарљиво ни његово препознатљиво учешће на научно-истраживачким пројектима Филозофског факултета у Нишу, али и са колегама у Београду и Никшићу.

Као члан или предсједник професионалних удружења и њихових органа, Милошевић се деценијама свесрдно борио за истинску професионализацију српске социологије, не обазујући се много на неповољне друштвенополитичке прилике и ограничености „стручњаштва” за њен развој.³

Од Милошевићевих студентских почетака у социологији, па до данас, одвија се његова врло запажена професионална активност и, уз њу, садржајно разграната научна дјелатност. Наша намјера је врло скромног опсега, када је ријеч о анализи доприноса овог српског социолога, и она се односи на представљање само једног мањег броја његових научних радова, уз напомену да је ријеч о „пригодном” карактеру, који је у вези с значајном годишњицом *Социолошкој њрепелега* у коме је, у претходне три деценије објавио седам научних радова, два приказа. Тих неколико темата објављивани су упоредо са око 150 ауторових радова, из више социолошких дисциплина, у другим часописима и зборницима са домаћих и иностраних научних скупова. За радове објављене у *Социолошком њрепелегу* карактеристично је да су потом тематизовани у посебним ауторским књигама. Како Б. Милошевић наглашава у уводним освртима својих књига, тиме се постиже вјеродостојност и етички исправнији однос према властитим резултатима истраживања и анализе, јер се сваки од радова „провјерава” претходно у комуникацији са социолошком заједницом, да би се након евентуалног кориговања препустило на оцјену шире јавности, којој су ауторске књиге више приступачне од научних часописа (Милошевић, 2016, стр. 11).

Свој први сазнајни „траг” у вези са *Социолошким њрепелегом* Милошевић оставља усменим саопштењем са темом *Теоријски њлурализам у социологији*, у оквиру научног скупа поводом тридесете годишњице часописа, који је одржан 11. и 12. новембра 1988. године у Београду.

У раду *Раг и време* (Милошевић, 1994), аутор указује на промјене у односима рада и времена, као и на социолошке изазове за типологизацију, класификацију и мјерење цјелокупног времена које је на располагању човјеку. Однос рада и времена је посебно важан са аспекта социологије рада, ако се жели избјећи редуccionизам. У раду се истиче важност схватања условљености односа радног и ванрадног времена постојећим обликом подјеле рада у друштво и сходно томе, степеном неједнаке прерасподјеле

³ Био је члан Одбора за професионална питања Социолошког друштва Србије у периоду од 1984. до 1986. године, члан редакције водећег домаћег часописа за социологију *Социолошки њрепелег* (1987–1989), секретар Социолошког друштва Војводине (1994–1996), предсједник Југословенског удружења за социологију (1993–1996), предсједник Суда части СДС (1994–1996) и Одбора за професионална питања Српског социолошког друштва (2012–2014), главни и одговорни уредник научног часописа *Социологија* (2000–2004), члан Председништва Социолошког удружења Србије и Црне Горе (2004–2007), члан редакције Зборника за друштвене науке *Мајице српске* (2004–2009); члан је редакције часописа Социолошког друштва Републике Српске – *Социолошки годишњак*, члан Српског социолошког друштва и Удружења социолога Републике Српске. Уврштен је у Енциклопедију српског народа (Љушић, 2010). Поред тога, Б. Милошевић је члан два најзначајнија жирија Српског социолошког друштва: првог жирија за годишњу награду *Војин Милић* (2013–2014) и жирија за награду за животно дело *Радомир Лукић* (2016–2018).

друштвене моћи, богатства и угледа. Кроз историјски пресјек односа рада и ванрад-ног времена, јасно је да је у условима природне подјеле рада, рад био прилагођаван времену, док је с развојем тржишног начина привређивања концепт категорије рада промијењен. Основна сврха му је постала профит, а мјерило вриједности ефикасност. При настојањима да се објасни структурисаност расположивог времена, аутор се сусреће са проблемом одређења истог, те наглашавајући неопходност типологизације као методолошког основа у науци даје преглед теоријске мисли Веблена (Weblen), Димаздјеа (Dumazedier), Мола (Mol) и Паркера (Parker) по питању ових категорија. Закључује да нема савршеног теоријског концепта за класификацију и морфологију слободног времена јер су сви до тад разматрани модели директно зависни од низа социкултурних фактора конкретних друштава, техничко-технолошких услова за рад, степена образовања појединца, његовог социјалног поријекла и индивидуалних особина у групама које су биле предмет социолошке анализе.

Наредне године, Милошевић у *Социолошком њреїледу* објављује три прилога. У првом од њих *Парадигматичности брејверманије у социологији* (Milošević, 1995a), образлаже нов сазнајни продор који су у социологији рада учинили „брејверманисти” критички валоризујући опсежна истраживања Харија Брејвермана (Harry Braverman), америчког социолога, о процесу рада и утицају технологије на структуру савременог, „монополистичког” капитализма. Милошевић се критички поставља према Брејвермановом редукционистичком приступу у коме је доказивао да су капиталистички друштвени односи уништили традиционално схватање умијећа, остављајући актерима у процесу рада потпуно поједностављено схватање умијећа као спретности, и поистовјећујући традиционално умјеће са занатским вјештинама. Експлицирајући два становишта о односу технологије и друштва, прво по коме је технологија вриједност по себи и детерминанта свих друштвених промјена, и друго по коме она представља јединство објективне стварности и субјективне стваралачке могућности човјека, Милошевић указује на неке нове аспекте могуће анализе структуре савремених друштава. Анализирајући основне идеје Брејвермана и његових „сљедбеника” о вјештинама, умјећу, знању рада и управљања и њиховом утицају на друштвену моћ класа, аутор брејверманију види као допринос теоријском развоју социологије рада.

У истом броју (3) изашао је и приказ под називом *Вансистемски њоїледи на актуелне и моћуће њроблеме човечанства* (Milošević, 1995b), у коме аутор сублимира идеје из студије *Социологија и футурологија* Миодрага Ранковића, као пледоајеа за „глобалну социологију” – која би својим „супериорним” приступом у односу на футурологију требала бити опредјељена ка бризи о актуелним проблемима али и очекивањима људи у планетарним размјерама.

У то вријеме друштвено-економске кризе – у српском друштву које се налази под утицајем ратних сукоба, међународним санкцијама, у коме влада хронична несташица, економски монополи, и које се бори са елементарним облицима преживљавања – *Социолошки њреїлед* објављује два Милошевићева рада у којима пише о професионално-практичној функцији социологије у контексту развоја предузетништва, менаџмента и маркетинга. У прилогу *Маркетиншка комуникација и њрофесионализација социологије* (Milošević, 1995c), Милошевић, уз њему својствен критички приступ, први од српских социолога увиђа важност социологије за ана-

лизу маркетинга као развијене концепције пословања у предузетничким друштвима, и његових посљедица по друштво. Ауторов допринос социолошкој мисли у овом раду се огледа у његовој трезвености и реалности кроз истицање важности социолошких истраживања маркетиншке комуникације као доприноса спознаји истинских људских потреба које оснажују човјека као радно биће, без подилажења укусу просјечног потрошача, што је позитивно не само с економског, већ и људског аспекта. За Милошевића маркетиншка комуникација није само средство масовне производње, него је и посебна сфера друштвених односа. Такође, заговара и неопходност припреме социолога у току студија за професионализацију у тој дјелатности, која ће постајати све важнија са поновним развојем тржишног начина пословања у српском друштву.

Пред крај епохе деведесетих година прошлог вијека, са дозом сумње о суду друштва и депласираности теме о којој пише у приликама ратних дејстава у окружењу, Милошевић у раду *Еко-менаџмент: између њивреге и њривоге* (Milošević, 1996) истиче важност еко-менаџера и њихове улоге у савременом друштву. Помало визионарски за српску социологију, аутор еко-менаџера види као „специјалисту универзалног ума”, менаџера који „хода на обје ноге”, тј. који је ослођен на практично умијеће управљања радним процесима, али и на знање и самосвијест о нужности хармоничног односа живљења у миру с природом. Такав менаџер се схвата као супротност корпорацијском менаџеру, који се фокусира на пласман производа, тржиште и манипулацију људским ресурсима. Традицијске врлине културе и традицијски однос према раду у српском друштву, Милошевић види као предност за развој еко-менаџмента у односу на економски развијенија друштва, а као основну препреку истиче распрострањену тејлористичку организацију рада у предузећима. Можемо исказати врсту бојазни кад је у питању успјешност еко-менаџера као позива и схватања његове улоге у друштву, чак и данас, више од двије деценије након ауторовог писања на ову тему.

Приступом проблемима из перспективе друштва као тоталитета, Божо Милошевић у раду *Модернизацијски њиџеницијал урбане мултикултуралности: с њу сџрану реџонализма* (Milošević, 2002) пише о проблему регионализације у контексту модернизације. Аутор, између осталог, предлаже потребне индикаторе који би били од помоћи при сагледавању реалне потребе за регионализацијом, уз поштивање социокултурних веза и односа одређеног друштва. Модерна урбана мултикултуралност се у овом раду не одређује у њеном класичном поимању него као „залеђе регионализације” (Milošević, 2002, str. 180), с обзиром на то да подстиче на исказивање културних специфичности које се лакше преносе културним процесима на појединце или друштвене групе у циљу интеркултурног повезивања. При томе, он регионализацију не посматра само као политички, државни или територијални проблем, него је објашњава и из перспективе предузетничког пословања, повезивања на свјетском тржишту, развоја цивилног друштва, кроз сложене социокултурне индикаторе у којима је могуће критички вриједновати регионалне могућности да посредује потребе човјека модерних друштава. Тај рад је нека врста теоријске елаборације властитог истраживања урбане културе у градовима АП Војводине.

У раду *Социолоџија сељачкоџ друштва Среџена Вукодављевића: значај њрмарноџ искуства за разумевање села и сељака* (Milošević, 2012), објављеном у броју

1 Социолошкој прегледа из 2012. године, Божо Милошевић (поново) актуелизује Вукосављевићеву мисао о особеностима „сељачког друштва” и образлаже његов допринос успостављању социологије села, као једне од првих шире препознатих дисциплина у српској социологији. За Вукосављевићеву анализу српског села, иако базирану првенствено на примарном искуству и писану једноставним и конкретним језиком, аутор наводи да је научно утемељена и да је, у вријеме када је писана (пред Други свјетски рат), значајно допринијела каснијем „издвајању” српске социологије у сфери научног знања.

Епитет српског социолога Милошевић оправдава бавећи се сагледавањем проблема (цјелине) српског друштва, као и његових специфичних цјелина. У том погледу, он објављује рад *Радне стипендије домаћинства у транзицији јосип-рајној друштвима: пример Републике Српске* (Milošević, 2011). У том раду се, на основу прикупљених примарних емпиријских података, објашњавају изазови с којима се сусреће тај друштвени простор, уз идентификовање специфичних стратегија домаћинства и породице у постратном периоду које се развијају и користе да би његови припадници (пре)живјели економске недаће и све трауме које су их пратиле у непосредној прошлости. Као значајан чинилац могућих стратегија, наглашава се групни, породични социокултурни капитал – као „уточиште” за њихове припаднике/чланове и као основ друштвено-економске сигурности у (средњорочној) будућности. На тај начин емпиријски потврђује превлађујући поглед у српској социологији да је ово вријеме српског друштва „вријеме породице”.

На крају ћемо навести и један карактеристичан приказ књиге македонског социолога Петреа Т. Георгијевског (Petre T. Georgijevski) *Социологијата како критика на општитествената образовна и културна промена*, који као и већина приказа које је Милошевић објавио, има карактер темељног критичког теоријско-методолошког осврта на основу кога читалац може да се упозна са сврхом и донетима досљедног социолошког приступа друштвеним феноменима. Ријеч је о осврту *Критичко-социолошко тематизовање социокултурних промена у македонском друштву* (Milošević, 2012). Тај осврт не тематизује само могућности и границе социокултурних промена у друштвима у транзицији (као што је македонско), него указује и на то како се може почетна теоријско-методолошка замисао адекватно операционализовати уколико је сам истраживач истовремено развија и искуствено документује и објашњава. На тај начин, Милошевић, као и у свим његовим радовима, посебно истиче оне врлине социолошке анализе, било ког друштвеног проблема, које успјешно обједињавају теоријски и емпиријски аспект.

У најкраћем, можемо да закључимо да се (и) у наведеним радовима Боже Милошевића огледа ауторска социолошка оригиналност, како у избору тема и проблема истраживања и сазнајном приступу њима, тако и у начину њихове анализе и објашњења. Готово да нема ниједне значајније области социологије о којој Божо Милошевић није написао бар један научни рад, увијек са јасним теоријским приступом, досљедном методолошком операционализацијом и вриједном научном аргументацијом. Идући корак даље од концептуализације, у својим радовима успијева додатно прецизирати дефиниције и обиљежја категорија којима се бавио попут рада, ванрадног времена, маркетиншке комуникације, „брејверманије” и сл. Међу њима има теоријско-методолошких расправа и критичких есеја о пробле-

мима из сфера рада и његовог организовања, културе и политике, о друштвеном развоју (посебно српског друштва), о транзицији и глобализацији, о сеоском начину живота и урбаној култури, о домаћинству и породици, о родним односима и положају жена у друштву, о медијима и демократији, као о сазнајном доприносу неких значајних српских социолога. Његов вриједносно-научни допринос се посебно огледа у настојањима да примјеном јасног методолошког концепта друштвене појаве и проблеме објасни дистанцирајући се од преовлађујућих идеолошких увјерења. Аутор критички рекапитулира нека дотадашња промишљања о процесу транзиције, са посебним освртом на њене специфичности и пратеће појаве у постјугословенским друштвима, што може бити оријентир за даља бављења овим проблемом. Анализом радова које је објавио у *Социолошком њреїледу*, стиче се увид у ауторов континуитет одабира посебних научних тема, широку упознатост са релевантном литературом, и изразиту самосталност у писању. Можемо их систематизовати на радове који се баве теоријским, методолошким, и професионалним проблемима социологије, с тим што је посебна пажња посвећена „иновирању” социологије рада, предузетништва и радног стваралаштва. Такође, у њима се тематизују опште-социолошки проблеми модернизације, глобализације и социокултурне транзиције савремених друштава, мултикултуралности и урбане културе. Божо Милошевић у свим тим тематима приступа проблемима и њиховој анализи на отворен критички, дијалогски начин, што његова објашњења чини врло инспиративним за обликовање истраживачког оквира који би у цјелости имао истински сазнајно-социолошки карактер.

Biljana Č. Milošević Šošo¹
Mile M. Vukajlović²
University of East Sarajevo
Faculty of Philosophy Pale
Pale (Republic of Srpska, B&H)

BOŽO MILOŠEVIĆ'S SOCIOLOGICAL THEMES IN *SOCIOLOŠKI PREGLED / SOCIOLOGICAL REVIEW*

(Translation In Extenso)

Abstract: The authors point to the contribution of Božo Milošević's to Serbian sociological thought, through his scientific papers published in the journal *Sociološki pregled/ Sociological Review*, since the end of the 1980s until today. His contribution is mostly reflected in the advancement of the theoretical foundations of the Sociology of Work, without neglecting any other sociological topics necessary for essential understanding of contemporary social processes and relations.

Keywords: Božo Milošević, *Sociološki pregled/ Sociological Review*, sociology of work, professionalization.

Owing to intellectual potential, more than expert miscellany, Serbian sociology has managed to free itself from misconceptions, but it will take a long time for it to free society from illusions and the sad reality seeking these illusions (Milošević, 2007, p. 32) – those are Božo Milošević's thoughts that best describe his intellectual character and strife towards essential understanding and humanistic improvement of social processes and relationships, as well as the foundation of sociological thought freed from ideology and illusion. In his work, sociology is a critic and a critical analyst of everyday social problems.

Božo Milošević has, continuously, for more than four decades, actively participated in almost all scientific meetings of Serbian sociologists (as well as many in the former Yugoslavia). Hence, his knowledge of Serbian as well as former Yugoslav sociology has largely embodied the transmission of its achievements to the younger generations of sociologists. At the University of Novi Sad, he participated in the formation of the Department of Sociology and was its first head, while at all other Serbian universities, he was at a point engaged as a guest lecturer, or as a research scientist. His non-utilitarian approach to spreading sociological knowledge in teaching outside of his native faculty (Novi Sad), at the sociology departments of the universities in Priština/Kosovska Mitrovica, Banja

¹ milosevic_biljana@yahoo.com

² mile.vukajlovic@sociolog.rs

Luka, and East Sarajevo, left a deep trail and a valuable knowledge base for their future thorough study of sociology. His noteworthy participation in scientific research projects at the Faculty of Philosophy in Niš, and also with colleagues from Belgrade and Nikšić, is not negligible either.

As a member or the president of professional associations and their organs, Milošević has been fighting for true professionalization of Serbian sociology for decades, ignoring many of the unfavorable socio-political circumstances and the limits of “experts” for its development.³

Since Milošević's student beginnings in sociology, to this day, his highly noteworthy professional activity has taken place, and with it, his content-diverse scientific activity. Our intent is of a very modest scope when it comes to analyzing the contribution of this Serbian sociologist, and it pertains to the presentation of only a small number of his scientific papers, with the remark of its “suitable” character related to the significant anniversary of *Sociološki pregled/Sociological Review* in which, in the last three decades, he published seven scientific papers, two reviews. These themes were published along with about 150 authors' works, belonging to multiple sociological disciplines, in other journals and collections from national and international scientific meetings. Papers published in *Sociološki pregled/Sociological Review* are characteristic for the fact that they were then thematized in special books. As B. Milošević emphasizes in introductory reviews of his books, this is a way of achieving credibility and an ethically correct attitude towards his own results of research and analysis, because each of the works is “checked” previously in communication with the sociological community, so that, after possible correction, it is left to the evaluation of the wider public, to whom authorial books are more accessible than scientific journals. (Milošević, 2016, p. 11)

Milošević left his first “trace” in relation to *Sociološki pregled/Sociological Review* in an oral presentation on the topic *Theoretical Pluralism in Sociology*, as part of a scientific meeting on the occasion of the thirtieth anniversary of the journal, which took place on November 11 and 12, 1988 in Belgrade.

In the paper entitled *Work and Time* (Milošević, 1994), the author points to changes in the relationship between work and time, as well as sociological challenges for typology, classification and measurement of the entire time available to man. The relationship

³ He was a member of the Committee for Professional Issues of the Sociological Society of Serbia from 1984 to 1986, a member of the editorial board of the leading domestic journal for sociology *Sociološki pregled/Sociological Review* (1987-1989), the Secretary of the Sociological Society of Vojvodina (1994-1996), the President of the Yugoslav Association for Sociology (1993-1996), the President of the Court of Honor of SDS (1994-1996) and the Committee for Professional Issues of the Serbian Sociological Society (2012-2014), the Editor-in-chief of the scientific journal *Sociologija/Sociology* (2000-2004), a member of the Presidency of the Sociological Association of Serbia and Montenegro (2004-2007), a member of the editorial board of the Proceedings for Social Sciences of *Matica Srpska* (2004-2009); a member of the editorial board of the journal Sociological Society of the Republic of Srpska – *Sociološki godišnjak/Sociological Annual Review*, a member of the Serbian Sociological Society and the Association of Sociologists of Republika Srpska. He was enlisted in the *Encyclopedia of the Serbian People* (Ljušić, 2010). In addition, B. Milošević was a member of the two most important juries of the Serbian Sociological Society: the first jury for *Vojin Milić* award (2013-2014) and the jury for the award for lifetime achievement *Radomir Lukić* (2016-2018).

between work and time is especially important from the aspect of sociology of labor, if reductionism is to be avoided. The paper emphasizes the importance of understanding the conditionality of time spent in and out of work with the existing form of division of labor in society and, consequently, the degree of unequal redistribution of social power, wealth and reputation. Through a historical cross-section of the relationship between time spent in and out of work, it is clear that in the conditions of natural division of labor, work was adapted to time, whereas with the development of the market economy the concept of the category of work has changed. Profit has become its main purpose, and efficiency the measurement of value. In trying to explain the structure of the available time, the author encounters the problem of determining it, and, emphasizing the necessity of typology as a methodological basis in science, gives an overview of the theoretical thought of Weblen, Dumazedier, Mol and Parker on the issue of these categories. He concludes that there is no perfect theoretical concept for the classification and morphology of free time, since all the models considered so far have been directly dependent on a number of sociocultural factors of specific societies, technical and technological work conditions, the level of education of the individual, his/her social origin and individual characteristics in the groups that were subject of sociological analysis.

In the following year, Milošević publishes three articles in *Sociološki pregled/Sociological Review*. In the first one titled *The Paradigmaticity of Bravermania in Sociology* (Milošević, 1995a), he explains a new cognitive breakthrough made by “Bravermanists” critically valorizing extensive research by Harry Braverman, an American sociologist, on the process of work and the impact of technology on the structure of contemporary “monopolistic” capitalism. Milošević is critical of Braverman’s reductionist approach in which he argued that capitalist social relations destroyed the traditional understanding of arts, leaving the actors in the process of work with a completely simplified understanding of arts as skills, and identifying traditional arts with craft skills. Explaining two views on the relationship between technology and society, the first one being that technology is a value in itself and the determinant of all social changes, and the second one being that it represents the unity of objective reality and subjective creative possibilities of man, Milošević points to new aspects of a possible analysis of the structure of contemporary societies. By analyzing the basic ideas of Braverman and his “followers” about skills, arts, knowledge of work and management and their influence on the social power of classes, the author sees Bravermania as a contribution to the theoretical development of sociology of work.

In the same issue (3), there was also a review entitled *Out-of-Systematic View on Actual and Potential Problems of Mankind* (Milošević, 1995b), in which the author sublimates ideas from the study *Sociology and Futurology* by Miodrag Ranković, as a plea to “global sociology” - which should be focused on worrying about current problems and expectations of people on a planetary scale with its “superior” approach compared to futurology.

At the time of the socio-economic crisis - in Serbian society that was under the influence of war conflicts, international sanctions, chronic shortages, economic monopolies, and struggling with elementary forms of survival – *Sociološki pregled/Sociological Review* publishes two Milošević’s papers in which he writes about the professional and practical functions of sociology in the context of the development of entrepreneurship, management and marketing. In the paper entitled *Marketing Communication and Professionalization of*

Sociology (Milošević, 1995c), Milošević, with his unique critical approach, is the first among Serbian sociologists to recognize the importance of sociological research for marketing analysis as a developed business concept in entrepreneurial societies and its consequences for society. The author's contribution to sociological thought in this paper is reflected in his sobriety and realism by emphasizing the importance of sociological research on marketing communication as a contribution to the realization of genuine human needs that empowers man as a worker, without pandering to the taste of the average consumer, which is positive not only from the economic, but also from the human aspect. For Milošević, marketing communication is not only a means of mass production, but also a special sphere of social relations. Moreover, he advocates the necessity of preparing sociologists during studies for professionalization in this field, which will become even more important with the re-development of the market mode of business in Serbian society.

Towards the end of the epoch of the nineties, with a degree of suspicion about the court of public opinion and the pointlessness of the topic in the circumstances of war in the surrounding areas, in the paper *Eco-Management: Between Economy and Nature* (Milošević, 1996) Milošević emphasizes the importance of eco-managers and their role in modern society. Somewhat visionary for Serbian sociology, the author sees an eco-manager as a "specialist of universal mind", a manager who "walks firmly on both feet", i.e., who relies on the practical skill of managing work processes, as well as the knowledge and self-awareness of the necessity of a harmonious relationship of life in peace with nature. Such a manager is seen as an opposite to a corporate manager who focuses on product placement, market and manipulation of human resources. Milošević sees the traditional virtues of culture and the traditional attitude towards work in Serbian society as an advantage for the development of eco-management in relation to the more economically developed societies, and emphasizes the widespread tailorist organization of work in enterprises as a basic obstacle. We can express a kind of fear when it comes to the success of an eco-manager as a calling and the understanding of his role in society, even today, more than two decades after the author's writing on this subject.

Approaching problems from the perspective of society as a totality, in the paper *Modernization Potential of Urban Multiculturalism: Beyond the Regionalism* (Milošević, 2002), Božo Milošević writes about the problem of regionalization in the context of modernization. The author, among other things, proposes the necessary indicators that would help in realizing the real need for regionalization, while respecting the sociocultural relationships and relations of a certain society. Modern urban multiculturalism is not determined in this paper in its classical sense but as a "hinterland of regionalization" (Milošević, 2002, p. 180), since it encourages the expression of cultural specificities that are more easily transmitted by cultural processes to individuals or social groups for the purpose of intercultural connectivity. In addition, he does not regard regionalization as a political, state or territorial problem, but also explains it from the perspective of entrepreneurial business, networking in the world market, the development of civil society, through complex sociocultural indicators which make it possible to critically evaluate regional opportunities to mediate the needs of man and modern societies. This paper is a kind of a theoretical elaboration on his own research on urban culture in the cities of AP Vojvodina.

In the paper *Sociology of the Village-Bonded Society, Sreten Vukosavljević: the Importance of the Primary Experience for Understanding the Village and Peasants* (Milošević,

2012), published in Issue 1 of *Sociološki pregled/Sociological Review* in 2012, Božo Milošević (again) actualizes Vukosavljević's thoughts on the characteristics of the "village-bonded society" and explains his contribution to the establishment of sociology of the village, as one of the first widely recognized disciplines in Serbian sociology. Regarding Vukosavljević's analysis of the Serbian village, although based primarily on primary experience and written in a simple and concrete language, the author states that it is scientifically founded and that, at the time it was written (before the Second World War), it significantly contributed to the later "separation" of Serbian sociology in the sphere of scientific knowledge.

Milošević justifies the epithet of being a Serbian sociologist by dealing with the problem (of the whole) of the Serbian society, as well as its specific units. In this regard, he publishes the paper *Work Strategies of Households in the Transition of Post-War Society: the Example of the Republika Srpska* (Milošević, 2011). In this paper, based on the collected primary empirical data, the challenges encountered by this social space are explained, along with identifying specific strategies of households and families in the post-war period that were developed and used in order for its members to survive economic misery and all traumas which followed them in the immediate past. As a significant factor in possible strategies, the group/family social and cultural capital is emphasized as a "refuge" for their members and as a basis for socio-economic security in the (medium-term) future. In this way he empirically confirms the prevailing view in Serbian sociology that this time of Serbian society is "the time of family".

In the end, we will also present one characteristic review of the book written by a Macedonian sociologist Petre T. Georgijevski, *Sociology as a Critique of the General Educational and Cultural Change*, which, like most of the reviews published by Milošević, has the character of a thorough critical theoretical and methodological review on the basis of which the reader can become acquainted with the purpose and scope of a consistent sociological approach to social phenomena. This review is titled *Critical Sociological Thematisation of Sociocultural Changes in Macedonian Society* (Milošević, 2012). This review does not only address the possibilities and limits of socio-cultural changes in transition societies (such as Macedonian), but also indicates how the initial theoretical and methodological idea can be adequately operationalized if a researcher simultaneously develops and experimentally documents and explains it. In this way, Milošević, as in all his works, especially highlights those virtues of sociological analysis, of any social problem, which successfully integrate the theoretical and empirical aspects.

In the shortest, we can conclude that in the above works of Božo Milošević (as well), authorial sociological originality is reflected, both in the choice of topics and problems of research and the cognitive approach to them, and in the manner of their analysis and explanation. There is almost no significant area of sociology about which Božo Milošević has not written at least one scientific paper, always with a clear theoretical approach, consistent methodological operationalization and valuable scientific argumentation. Going one step further from conceptualization, in his papers he additionally refines the definitions and characteristics of the categories he studied such as work, out-of-work time, marketing communication, "Bravermania", etc. Among them, there are theoretical and methodological discussions and critical essays on problems from the sphere of work and its organization, culture and politics, social development (especially of Serbian society), transition

and globalization, rural life and urban culture, household and family, on gender relations and the position of women in society, on media and democracy, as well as on the cognitive contribution of some important Serbian sociologists. His scientific contribution is particularly reflected in his efforts to explain social phenomena and problems by means of a clear methodological concept, distancing himself from the prevailing ideological beliefs. The author critically recounts some previous thoughts on the process of transition, with a special emphasis on its specificities and accompanying phenomena in post-Yugoslav societies, which can be a landmark for further study of this problem. By analyzing the papers published in *Sociološki pregled/Sociological Review*, one can gain an insight into the author's continuity in selecting specific scientific themes, a broad familiarity with relevant literature, and an outstanding autonomy in writing. We can systematize them into papers dealing with theoretical, methodological, and professional problems of sociology, with special attention being paid to "innovating" sociology of work, entrepreneurship and working creativity. Also, they address the general sociological problems of modernization, globalization and socio-cultural transition of contemporary societies, multiculturalism and urban culture. In all these themes, Božo Milošević approaches problems and analyzes them in an openly critical, dialectical manner, making his explanations very inspiring for the creation of a research framework that would have a truly cognitive-sociological character.

REFERENCES / ЛИТЕРАТУРА

- Ljušić, R. (Ed.). (2008). *Encyclopedia of the Serbian people* (1. ed). Beograd: Zavod za udžbenike. [In Serbian]
- Milošević, B. (1994). Work and time. *Sociološki pregled* vol. XXVIII (1-2), 67-78 Available at <http://www.socioloskipregled.org.rs/2017/08/15/socioloski-pregled-1994/> [In Serbian]
- Milošević, B. (1995a). Paradigmatic Nature of Bravermanism in Sociology. *Sociološki pregled* vol. XXIX (3), 361-380 Available at <http://www.socioloskipregled.org.rs/2017/08/15/socioloski-pregled-1995/> [In Serbian]
- Milošević, B. (1995b). Nonsystemic view of the current and possible problems of mankind. *Sociološki pregled* vol. XXIX (3), 450-454 Available at <http://www.socioloskipregled.org.rs/2017/08/15/socioloski-pregled-1995/> [In Serbian]
- Milošević, B. (1995c). Marketing communication and professionalization of Sociology. *Sociološki pregled* vol. XXIX (4), 477-464 Available at <http://www.socioloskipregled.org.rs/2017/08/15/socioloski-pregled-1995/> [In Serbian]
- Milošević, B. (1996). Eco managment: Between Economy and Nature. *Sociološki pregled* vol. XXX (3), 349-356 Available at <http://www.socioloskipregled.org.rs/2017/08/20/socioloski-pregled-1996/> [In Serbian]
- Milošević, B. (2002). Modernizing potential of urban multiculturality: beyond regionalism. *Sociološki pregled* vol. XXXVI (1-2), 173-190 [doi:10.5937/socpreg0201173M](https://doi.org/10.5937/socpreg0201173M) [In Serbian]
- Milošević, B. (2007). *Sociology and contemporary world*. Novi Sad: Filozofski fakultet [In Serbian]

- Milošević, B. (2011). Households work strategies in the transition of post-war society: The case of Republika Srpska. *Sociološki pregled* vol. XLV (2), 169–192 [doi:10.5937/socpreg1102169M](https://doi.org/10.5937/socpreg1102169M) [In Serbian]
- Milošević, B. (2012). Sreten Vukosavljević's Sociology of peasant society: Significance of primary experience for understanding of villiage and peasants. *Sociološki pregled* Vol. XLVI (1), Special Edition "One Hundred Years of Sociology in Serbia". 297-313 Available at <http://www.socioloskipregled.org.rs/2017/08/18/socioloski-pregled-god-xlvi-2012-sv-1/> [In Serbian]
- Milošević, B. (2013). Critical sociological explanation of social and cultural changes in Macedonian society. *Sociološki pregled* Vol. XLVII (3), 461-464 Available at <http://www.socioloskipregled.org.rs/2017/08/18/socioloski-pregled-god-xlvii-jul-septembar-2013-br-3/> [In Serbian]
- Milošević, B. (2016). *Sociological subjects*. Novi Sad: Prometej [In Serbian]